

MADANIYATLARNING O'ZARO TA'SIRI OSTIDA PAYDO BO'LGAN FRAZELOGIZMLAR VA ULARNING TILSHUNOSLIKDA IFODALANISHI

Abdirazakova Zilola Kulmuratovna

SamDChTI ispan va italyan tillar kafedrası o'qituvchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10029112>

Kalit so'zlar: Madaniyat, frazeologizmlar, tilshunoslik, ma'no, ifoda, mazmun, ta'sir, bog'liqlik.

Annotatsiya: Frazeologizmlar, bir xil madaniylikka tegishli bo'lgan insonlar tomonidan ishlatiladigan ifodaviy birliklardir. Ular, odatda o'zining asosiy ma'nolari bilan birlashtirilgan so'zlardan iborat bo'ladi. Bu so'zlar, odatda har bir madaniyatning o'ziga xos tarz va mavzuga ega bo'ladi.

Madaniyatlarning o'zaro ta'siri ostida paydo bo'lgan frazeologizmlar va ularning tilshunoslikdagi ta'siri, bir nechta faktorlarga bog'liq bo'lishi mumkin.

Bu faktorlar o'rtasida tarixiy, geografik, etnik, diniy, iqtisodiy, ijtimoiy va boshqa ko'rsatkichlar kiritilishi mumkin. Tarixiy faktorlar, bir xalqning tarixi, o'zining qadimiy adabiyotini va ularning o'ziga xos frazeologizmlariga ta'sir qiladi. Misol uchun, bir xalqning urushlar, siyosiy yoki tarixiy shaxslar bilan bog'liq frazeologizmlari, ularning tarixida paydo bo'lgan voqealar bilan bog'liq bo'ladi.

Geografik faktorlar, bir hududdagi xalqlarning tabiiy muhitini, tabiiy resurslarni va ularning hayot shaklini ta'sir qiladi. Bu esa ularning tabiiy ob'ektlar, mamlakatlar, tabiiy resurslar va boshqa geografik ko'rsatkichlar bilan bog'liq frazeologizmlarni o'z ichiga oladi. Etnik faktorlar, bir xalqning milliy, etnik va madaniy identifikatsiyasini ta'sir qiladi. Bu esa ularning milliy adabiyotida, milliy odatlarda, milliy tabiiy ob'ektlarda va boshqa etnik ko'rsatkichlarda paydo bo'lgan frazeologizmlarni o'z ichiga oladi. Diniy faktorlar, bir xalqning diniy qadriyatlari, odatlar va adabiyoti ta'sir qiladi. Bu esa ularning diniy adabiyotida, ibodat odatlarida, diniy voqealarda va boshqa diniy ko'rsatkichlarda paydo bo'lgan frazeologizmlarni o'z ichiga oladi. Iqtisodiy faktorlar, bir xalqning iqtisodiy hayotini, iqtisodiy odatlarni va adabiyotini ta'sir qiladi. Bu esa ularning iqtisodiy sohalarda, iqtisodiy voqealarda, iqtisodiy ob'ektlarda va boshqa iqtisodiy ko'rsatkichlarda paydo bo'lgan frazeologizmlarni o'z ichiga oladi.

Ijtimoiy faktorlar, bir xalqning ijtimoiy hayotini, ijtimoiy odatlarni va adabiyotini ta'sir qiladi. Bu esa ularning ijtimoiy voqealarda, ijtimoiy odatlarda, ijtimoiy ob'ektlarda va boshqa ijtimoiy ko'rsatkichlarda paydo bo'lgan frazeologizmlarni o'z ichiga oladi. Boshqa ko'rsatkichlar esa turli sohalarda, turli sohalar bilan bog'liq frazeologizmlarni o'z ichiga oladi. Misol uchun, sport, san'at, siyosat, madaniyat, o'quv, texnologiya va boshqa sohalarda paydo bo'lgan frazeologizmlar bu ko'rsatkichlarga kiradi. Bularning barchasi birgalikda madaniyatlarning o'zaro ta'siri ostida frazeologizmlarning tilshunoslikdagi ta'sirini shakllantiradi.

Frazeologizmlar, o'zbek tilida ham juda keng qo'llaniladigan birliklardir. Ularning o'zbek tilidagi tarjimai va tilshunoslikdagi ta'siri, ularning asosiy ma'nolariga asoslangan holda belgilanadi. Bu frazeologizmlar, o'zbek tilining zamonaviy nutqida ham keng qo'llaniladi va adabiyotda ham ko'p marta uchraydi.

Madaniyatlarning o'zaro ta'siri ostida paydo bo'lgan frazeologizmlar, turli sohalar uchun xususiyatlar bilan belgilangan. Misol uchun, adabiyotda va san'atda ishlatiladigan frazeologizmlar, o'ziga xos ma'nolarga ega bo'ladi va umumiy tarjimai odatda qiyinchilikka uchraydi. Bunday frazeologizmlar, adabiy tilning ifodaviy xususiyatlari bilan bog'liq bo'lib,

adabiyotdagi mavzular va tarzlar bilan birga o'zgaradi. Boshqa sohalar, masalan, siyosat, madaniyatshunoslik, sport va boshqalar ham o'ziga xos frazeologizmlarga ega bo'ladi. Bu sohalar uchun ishlatiladigan frazeologizmlar, o'zining ma'nosi va tilshunoslikdagi ta'siri bilan ajralib turadi. Misol uchun, siyosat sohasida ishlatiladigan frazeologizmlar, siyosiy muhitning xususiyatlarini ifodalaydi va tarjimasi odatda siyosiy terminlarga bog'liq bo'ladi.

Frazeologizmlarning tilshunoslikdagi ta'siri juda katta bo'ladi. Ular, biror madaniyatning ifodaviy birliklari sifatida ishlatiladi, ularning ma'nosi va tarjimasi madaniyatning asosiy qismi hisoblanadi. Tilshunoslikdagi ta'sir esa bu frazeologizmlarni tushunish va to'g'ri tarjima qilishga yordam beradi. Bu frazeologizmlar, o'zbek tilining nutqida va adabiyotda ham keng qo'llaniladi, shuningdek, tarjimada ham juda muhim ahamiyatga ega bo'ladi.

Madaniyatlarning o'zaro ta'siri ostida paydo bo'lgan frazeologizmlar, bir necha so'z yoki iboralar birligini ifodalaydigan va o'zining ma'nolari bilan birga o'zgaruvchanlik va ahamiyatga ega bo'lgan ifodalar hisoblanadi. Bu frazeologizmlar, bir xil madaniyatga ega bo'lgan insonlar tomonidan ishlatiladi va ularning tilshunoslikka katta ta'siri mavjud. Frazeologizmlar madaniyatning identifikatsiya belgisi sifatida xizmat qiladi. Ular, bir xil madaniyatga ega bo'lgan insonlar orasida hamkorlik, hamjamiyat va birgalik hissiyatini oshiradi. Bu frazeologizmlar, birlikda bo'lish, hamkorlik va o'zaro yordamni ifodalaydi. Frazeologizmlarning tilshunoslikka ta'siri juda katta bo'ladi. Ular, madaniyatlar orasidagi aloqalarni ifodalaydi va ularning tarixiy, iqtisodiy, siyosiy, diniy va boshqa sohalaridagi o'zgarishlarni yoritadi. Bu frazeologizmlar, insonlar orasidagi muloqotda ma'nolarni yetkazib beradi va bir xil madaniyatga ega bo'lgan insonlar orasidagi munosabatlarni kuchaytiradi.

Madaniyatlarning o'zaro ta'siri ostida paydo bo'lgan frazeologizmlar, bir tilda o'zaro muloqotda amalga oshiriladigan ifodalar va iboralar to'plamidir. Bu frazeologizmlar, tilning o'ziga xos ifoda va ma'nolarni aks ettirish orqali nutqni ranglantirishga yordam beradi. Italiyan tilida ham madaniyatlarning o'zaro ta'siri ostida paydo bo'lgan frazeologizmlarga boy. Bu frazeologizmlar, Italiya tarixi, adabiyoti, san'ati va boshqa madaniy muhitlariga oid bo'lib, italiyanlarning g'amxo'rliklarini, fikrlarini va dunyoqarashlarini ifodalashda keng qo'llaniladi.

"La dolce vita" - bu frazeologizm Italiya adabiyoti va kinematografik san'ati bilan bog'liqdir. "La dolce vita" deganda "shirin hayot" yoki "zo'r hayot" ma'nolari beriladi. Bu ifoda, 1960-yillarda Federiko Felini tomonidan ishlangan "La Dolce Vita" filmi orqali dunyoga keng tarqalgan bo'lib, Italiyaning o'ziga xos hayot shakllarini ifodalaydi.

"Bella ciao" - Italiyan tilida mashhur bir ifoda bo'lib, "chiroyli xayr" ma'noni anglatadi. Bu ifoda, ikkinchi jahon urushida partizanlarning ozodlik va tinchlik uchun qilgan harakatlarini anglashimiz mumkin va italyan tilidagi mashhur qo'shiq hayolimizga keladi, yani partizanlar uchun madhiya darajasiga yetgan qo'shiqni tushunamiz. Xozirgi kunda bu qo'shiq sho'x qo'shiqdek talqin qilinsa ham ma'nosi g'amginroq.

Bu frazeologizmlar odatda turli sohalar, masalan, madaniyat, tarix, sport, tabiiyot va boshqalar bilan bog'liq bo'lishi mumkin. Ularning asosiy maqsadi biror bir fikrni yoki holatni qisqartirib tushuntirishdir. Bu frazeologizmlar odatda ko'proq nutqiy sohada ishlatiladi va ularning tarjimasi va tushuntirilishi muhimdir.

"Avere la testa tra le nuvole" (italyan tilida) - "O'ziga xos bo'lmoq" Bu frazeologizm kishining o'zining o'ziga xosliklari yoki o'ziga xos fikrlari bo'lishini ifodalaydi. "Avere la testa tra le nuvole" deyilganda, bu adibning o'zining o'ziga xos fikrlari bo'lishini anglatadi. O'zbek

tilidagi "O'ziga xos bo'lmoq" ifodasi bilan ham taqqoslanishi mumkin. So'zma-so'z tarjimasi boshi bulutlar orasida bo'lmoq deb tarjima qilinadi

Madaniyatlarning o'zaro ta'siri ostida paydo bo'lgan frazeologizmlar italyan tilining zamonaviy va tarixiy madaniyatining bir qismidir. Bu frazeologizmlar, italyan tilida odatda ma'noni ifodalash uchun qo'llaniladigan ifodalar va iboralar to'plamini ifodalaydi. Ular, italyan tili va madaniyati bilan bog'liq mamlakatlarda amalga oshirilgan adabiyotlarda, san'atda, musiqada, kinoda va boshqa sohalarda keng tarqalgan. Italiyaning zamonaviy frazeologizmlari odatda turli sohalar bilan bog'liq mavzulardan kelib chiqadi. Bu mavzular o'rtasida sevgi, do'stlik, oilaviy munosabatlar, ish hayoti, tabiat, sport, yemak mashg'ulotlari va boshqalar kiritiladi. Bu frazeologizmlar odatda biror obraz yoki tushuncha asosida yaratilgan bo'lib, ularning ma'nosi va foydalanish usullari odatda ko'p holatlarda o'zgarishi mumkin.

Italiyaning frazeologizmlari odatda o'zbek tiliga to'g'ri tarjima qilinmaydi, chunki ularning ma'nosi va iboralarining asosiy ma'nosi italyan madaniyati va tarixi bilan bog'liq bo'ladi. Shuning uchun, ularni tushuntirish uchun ilgari italyan tilini o'rganish kerak bo'ladi.

"In bocca al lupo" - bu ifoda "ulovga tushgan qo'y" degan ma'noda ishlatiladi. Ushbu frazeologizm odatda biror shaxsning muvaffaqiyatini tilash uchun ishlatiladi va unga omad tilaydi.

Bu frazeologizmlar italyan tilidagi madaniyatning o'zaro ta'siri ostida paydo bo'lgan namunalar hisoblanadi. Ularning ma'nosi va foydalanish usullari odatda italyan tilining tarixiy va zamonaviy madaniyatiga bog'liqdir.

Xulosa qilib aytganda, madaniyatlarning o'zaro ta'siri ostida paydo bo'lgan frazeologizmlar, bir necha so'z yoki iboralar birligini ifoda qiladigan va o'zining ma'nosi o'ziga xos bo'lgan ifodaviy birliklardir. Bu frazeologizmlar, o'zbek tilidagi madaniyat, tarix, adabiyot, milliy va jamiyatiy muammolar bilan bog'liq mavzularda o'rnatilgan va o'zbek tilining ifodaviy zamonaviyliklarini namoyon qiladigan muhim qismidir. Frazeologizmlar juda ko'pdir va ularning har biri o'zining asosiy ma'nolari bilan bog'liqdir. Bu frazeologizmlar odatda adabiyot, folklor, milliy adabiyot, tarixiy hikoyalar va hikmatli so'zlardan olgan. Ular o'zbek tilidagi madaniyatning asosiy qismlarini ifodalaydi va o'zbek tili so'zlashuvining xususiyatlarini namoyon qiladi.

References:

1. Mamatov A.E. O'zbek tili frazeologizmlarining shakllanishi masalalari. DDA. – T.:1999.- 50b.
2. Mamatov A.E. O'zbek tili frazeologizmlarining shakllanishi . – T.: 1997.
3. Yo'ldoshev B. Frazeologizmlarning adabiy til normasi munosabatiga doir. – T.: O'TA,1992.Nº3.-37-42b.
4. Vinogradov V.V.Leksikologiya va leksikografiya – M.:1977.
5. Baratova M.Ingliz va o'zbek tillarida frazeologizmlarning ma'no va shakl xususiyatlari. Magistrlik dissertatsiyasi. Buxoro ,2004.
6. Abdullayev A.O'zbek tilida ekspressivlikning ifodalanishi – T:. "Fan" 1983